

Avrupa Birliği ve Türk Hukuku Perspektifinden Doğanın Emaneti: Anıt Ağaçlar*

From the Perspective of the European Union and Türkiye, The Trust of Nature: Monumental Trees

İpek ÇİMEN BULUT¹

Öz

Geçmişten geleceğe uzanan kuşaklararası eşsiz birer köprü olan anıt ağaçlar, eteklerinde genetiğe, türlere, biyolojik çeşitliliğe, tarihe, kültüre ve en önemlisi de sürdürülebilirliğe dair pek çok bilgi barındırırlar. Bu sebeple geçmişten gelen bilgi varlıkları olarak da adlandırılabilirler. Anıt ağaçların, dimağlarında biriktirdikleri bu kadim bilgilerden faydalanmak, insanlık için vazgeçilmez bir miras, aynı zamanda da daha iyi bir gelecek inşası için özellikle sosyal bilimlerin alanında halen çok az ele alınmış bulunan bir araştırma alanıdır.

Bu makale çalışmasında, Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukuk sistemlerinde anıt ağaçların korunmalarına yönelik yasal düzenlemelerin meşru temelleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu temeller bağlamında Avrupa Birliği Hukuku ile Türk Hukukunda halihazırda var olan yasal düzenlemelerin gelişim düzeyleri incelenip, her iki kapsamda da eksikliklerin tespiti ve ilerleme yolları irdelenerek, bu konuda hem çevre hukukunun biyolojik çeşitlilik kayıplarının engellenmesi ve iklim değişikliği ile mücadele yazınlarına katkı sağlanması, hem de bu alanlarda, anıt ağaçların korunmalarına yönelik olarak yasa yapıcılara, kamu yönetimi ve paydaşlarına öneriler getirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anıt ağaç, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, eko-turizm, sürdürülebilirlik

Abstract

Monumental trees, which are unique intergenerational bridges extending from the past to the future, contain a lot of information about genetics, species, biodiversity, history, culture and most importantly sustainability. For this reason, benefiting from the ancient knowledge accumulated in the minds of monumental trees, which can also be considered as wise beings from the past, is a heritage that should not be given up for humanity, and at the same time, it is still very little addressed, especially in the field of social sciences, for the construction of a better future. In this article, it is tried to reveal the legitimate basis of legal regulations for the protection of monumental trees in European Union Law and Turkish Legal systems. In this context, by examining the evolution of the existing legal regulations in European Union Law and Turkish Law, identifying deficiencies in both contexts, and examining ways of progress, it is aimed to contribute to the literature on preventing biodiversity losses and combating climate change in environmental law. It is aimed to make suggestions to legislators, public administrators, and stakeholders regarding the protection of monumental trees.

Keywords: Monumental tree, climate change, biodiversity, eco-tourism, sustainability

1. GİRİŞ

Anıt ağaçlar, biyolojik çeşitliliğin eşsiz örnekleri, ekosistemin güçlü destekçileri, pek çok türe ev sahipliği yapan habitat beşikleri, yerel kültürün korunmaya değer bir parçası ve tarihin sessiz ancak gösterişli tanıklarındır (Lindenmayer ve Laurance, 2016: 416; Piovesan, 2022: 1025, 1027; Cannon vd., 2022: 136,143). Anıt ağaçlar, ayrıca, pek çok türe ve bunların yaşam alanlarına ev sahipliği yapmaları sebebiyle tür, gen ve biyolojik

çeşitliliğin korunmasına olduğu gibi, ekosistem ve habitatların korunmasına da çeşitli katkılarda bulunabilmektedirler. Bu bağlamda anıt ağaçların, değişen iklim koşulları karşısındaki dayanıklılıklarının, sahip oldukları benzersiz adaptasyon yeteneklerinin ve güçlü genetik özelliklerinin incelenmesi yoluyla, özellikle iklim değişikliği sonucu tetiklenen biyolojik çeşitlilik kayıpları, sıcaklık artışları ve hava kirliliğinden kaynaklananlar da dahil çevresel risklerle nasıl baş edilebileceği konusunda bir yol haritası hazırlanarak, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed. / Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkeleri ne uyulmuştur.

¹ İpek ÇİMEN BULUT

ORCID ID: 0000-0002-2671-4760

Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Bakırçay Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk, Karşılaştırmalı Hukuk ABD, İzmir, Türkiye. ipek.cimenbulut@bakircay.edu.tr
Assist. Prof. Dr., İzmir Bakırçay University, Faculty of Law, Private Law, Comparative Law, İzmir, Türkiye. ipek.cimenbulut@bakircay.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 25.05.2024

Kabul Tarihi/Accepted : 02.09.2024

Çevrimiçi Yayın/Published : 14.10.2024

Makale Atf Önerisi /Citation (APA):

Çimen Bulut, İ. (2024). Avrupa Birliği'nde Dijital Dönüşümün Ekonomi Politikası. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 42-55. DOI:10.47899/ijss.1490010

Kalkınma Hedeflerinden 13 numaralı iklim eylemi hedefi kapsamında iklim değişikliği ile mücadeleye katkı sağlayabilecekleri de söylenebilir. Bunların yanı sıra, “asırlık ağaçlar, dev ağaçlar, benzersiz ağaçlar, dikkat çekici ağaçlar, antik ağaçlar, kıdemli ağaçlar, büyük ve yaşlı ağaçlar” gibi farklı şekillerde de adlandırılabilen anıt ağaçlar (Lopes vd., 2019: 21), temsil ettikleri tarihi, kültürel, mistik ve folklorik özellikler nedeniyle de insanlığın ortak kültür mirası sayılmaları dolayısıyla, gezegenimizin ve insanlığın geleceği bakımından kritik seviyede önemlidirler. Tüm bunların yanı sıra, anıt ağaçların korunmalarının, bir sürdürülebilir kalkınma aracı olarak kabul edilen ekoturizm ile açık alan rekreasyon faaliyetlerinden, yerel halkın elde ettiği ekonomik faydanın artırılabilmesi bağlamında da kıymetli olduğu unutulmamalıdır (Rivers vd., 2023: 475). Bu sebeplerle, günümüzde biyolojik, ekolojik, beşerî ve ekonomik anlamda temellendirilebilen pek çok farklı katkı ve özelliklerinden ötürü, anıt ağaçlar, bir kültür ve tabiat mirası olarak yasal düzenlemeler kapsamında korunmaya değer emanetler şeklinde de anılmaktadırlar (Çevikçelik, 2021: 1488-1489).

Anıt ağaçlara insanlar tarafından yapılan çeşitli faaliyetler kapsamında bilerek ya da bilmeden verilebilecek, doğrudan ya da dolaylı zararların, doğal dengeyi etkileyeceği tahmin edilmekle birlikte, bu etkinin ne şekilde gerçekleşeceği ne gibi değişiklikleri tetikleyebileceği, etki şiddetinin ne olacağı ve bu etkinin ne kadar süreceği kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte, anıt ağaçlara verilecek herhangi bir zararın tafisinin çok zor ve hatta çoğu zaman da imkânsız olduğu söylenebilir (Brans, 2022: 324). Nitekim, anıt ağaçlara verilecek zararların, kısa, orta ve uzun vadede yalnızca çevresel boyutuyla değil, aynı zamanda sosyal (Blicharska ve Mikusinski, 2014:1564-1565) ve ekonomik boyutlarıyla da sürdürülebilirliğin önemli ölçüde etkilenmesi sonucunu beraberinde getirme ihtimali, bu ağaçların taşıdıkları değer ve sahip oldukları eşsiz özellikler düşünüldüğünde daha da açık hale gelmektedir.

Anıt ağaçların korunamamaları halinde ortaya çıkabilecek olumsuzlukların yanında, korunmalarının başarılabilmesi de iklim değişikliğinin yanı sıra, tür, habitat, ekosistem ve biyolojik çeşitlilik kayıplarıyla çetin bir mücadeleye girişen insanlığa, bu ağaçların yüzlerce yıldır bünyelerinde biriktirdikleri bilgeliğin aktarılabilmesini vaat etmektedir (Cannon vd., 2022: 136).

Anıt ağaçların neden korunmaları gerektiğine ilişkin olarak pek çok kritik sebebi birbiri ardına sıralayabilmek mümkün iken, çevre sorunlarıyla mücadeleyi ilke edinen Avrupa Birliği, anıt ağaçların yasal düzlemde korunmaları bağlamında hangi noktada durmaktadır? Peki ya

halihazırda 9369 adet tescilli anıt ağaç bulunan ülkemizde (anitagaclar.gov.tr, 2024) bu ağaçların korunmalarıyla ilgili son durum nedir? Bu makale çalışması kapsamında anılan araştırma sorularına yanıt aranırken, aynı zamanda da anıt ağaçların neden ve hangi boyutlar kapsamında korunmaları gerektiği gerçekten yeterince anlaşıldı mı ve bu anlayış hangi ölçülerde yasal metinlere yansıtılabildi sorusu da tartışılacaktır.

Dört bölümden oluşan bu makale çalışması anıt ağaçlar özelinde, Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukuku bağlamında konuyu ele alarak, hem ilgili alan yazınının gelişimine katkı koymayı hem de mevcut eksiklikleri tespit ederek öneriler sunmayı hedeflemektedir. Giriş bölümünden sonra devam eden ikinci bölümde, konunun kavramsal çerçevesi çizildikten sonra anıt ağaçların neden korunmaları gerektiği hususu, biyolojik, ekolojik, beşerî ve ekonomik anlamda boyutlandırılarak, konu, bu boyutlar kapsamında ele alınıp, kısa örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümde ise, anıt ağaçların korunması ve gelecek nesillere aktarılması bağlamında Avrupa Birliği Hukukunda bugüne kadar neler yapıldığı irdelenerek, Avrupa Birliği'nin konuya bakışı, zaman zaman eleştirel bir bakış açısıyla ortaya konmaya çalışılacaktır. Makalenin üçüncü bölümünde ayrıca, benzersiz türlere ve çok sayıda tescilli anıt ağaca ev sahipliği yapan Türkiye’de anıt ağaçların değerinin anlaşılmasının ve hukuksal düzlemde korunmalarının hangi seviyelerde olduğu tartışılacaktır. Birlik Hukuku ve Türk Hukuku kapsamındaki düzenlemeler ışığında, anıt ağaçlara ilişkin somut durum ortaya konmaya gayret edildikten sonra, dördüncü ve son bölümde, hem gelecek araştırmalar için öneriler sunulması, hem de tespit edilen sorunlara ilişkin yerel yöneticiler de dahil, kamu idarecilerinin anıt ağaçlara ilişkin olarak yapacakları çalışmalarda göz önüne alabilecekleri çözüm önerileri getirilmesi hedeflenmektedir.

2. ANIT AĞAÇLAR VE KORUNMALARININ TEMELLERİ

2.1. Anıt Ağaç Tanımı

Ekolojik, biyolojik, tarihi ve kültürel anlamda insanlığın ortak miraslarından biri olarak kabul edilen ve korunmaları hususunda kollektif bir kanaatin olduğu ‘anıt ağaç’ kavramı, literatürde, üye ülkeler, hatta bölgeler arasında dahi farklı şekillerde tanımlanabilmektedir (Cannizzaro ve Corinto, 2014: 32; Zapponi vd., 2017: 240). En sık karşılaşılan anıt ağaç tanımı, hemcinsleriyle kıyaslandığından diğerlerinden açık ara daha uzun, daha büyük, daha hacimli ve çok daha yaşlı olan, doğada az rastlanır nitelikteki ağaçlar, şeklinde yapılmaktadır (Piovesan vd., 2022: 1025). Bu genel tanımın yanısıra, anıt ağaçlar, Romanya’nın Dikkat Çekici Ağaçları Kanununda, (en az 160 yaşında olmak kaydıyla) diğerlerinden daha yaşlı olan, kendi takson grubu içinde karşılaştırıldığında diğerlerinden önemli ölçüde geniş

gövdeye sahip olan, efsane ve hikayelerin bir parçası haline gelmesinden ötürü yerel kültürün bir unsuru olarak anılan orman dışı ağaçlar şeklinde tanımlanırken (Hartel vd., 2023: 2), İtalya'nın Marches Bölgesi Peyzaj ve Çevre Planında, anıt ağaçlar, belirli bir yöreye özgü türleri bulunan, bölge kimliğinin bir parçası niteliğindeki, büyük boyutlu asırlık ağaçlar olarak anılmaktadırlar (Cannizzaro ve Corinto, 2014: 33). İspanya'nın özerk bölgelerinden biri olan Galiçya'da ise, bir katalog oluşturmak üzere kabul edilen, 22 Mart tarihli ve 67/2007 sayılı Xunta de Galicia Kararnamesinin 2.maddesinde anıt ağaçlar ise, oldukça detaylı bir şekilde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, kamuya ya da özel mülkiyete ait arazilerde bulunan, yerli veya yerli olmayan her türden ağaç, sahip olduğu sıra dışı boyutu, çapı, dendrometrisi, yaşı, nadirliği, tarihi veya kültürel önemi, görünüşünü eşsiz kılan estetik özellikleri veya onları eğitimsel, çevresel ve bilimsel anlamda ilgi çekici ve özel olarak korunmaya değer kılan diğer özellikleri sebebiyle, ayrıcalıklı şekilde koruma altına alınan ağaçlar, anıt ağaçlar olarak tanımlanmışlardır (Bernardez Villegas, 2021: 6). Kimi yazarlar, anıt ağaçların Polonya'da Doğa Koruma Yasası kapsamında korunan tabiat anıtları arasında zikredildiğinin altını çizerek, bu ağaçların korunmalarının asıl sebebinin, diğerleriyle kıyaslandığında sahip oldukları sıra dışı büyüklükleri olduğunu vurgularlarken (Pietraszko vd., 2022: 129-130), kimileri ise anıt ağaçları, genetik çeşitliliğin korunmasına hatırı sayılır katkılarda bulunan ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken kültür varlıkları olarak kabul etmektedirler (Antkowiak ve Ludian, 2016: 219). Bu farklı tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, her ne kadar, bir ağacın, anıt ağaç olarak sınıflandırılmasında en sık göz önüne alınan kriter, ağacın yaşı ve hemcinsleriyle kıyaslandığında ulaştığı hatırı sayılır büyüklüğüse de bir ağacın anıt ağaç olarak nitelendirilebilmesi için mutlaka o türün en yaşlı ya da en büyük ağaçlarından biri olma zorunluluğunun bulunmadığının genel kabul gördüğü de söylenebilecektir (Zapponi vd, 2017: 231, 236).

Özetlemek gerekirse, bir ağacın, anıt ağaç olarak sınıflandırılarak, bu alandaki özel yasal korumadan yararlanabilmesi için, yaşının, boyutunun, benzersiz dış görünüş ve diğer özelliklerinin yanı sıra tarihi, folklorik veya mistik bakımdan kültür mirası olarak edinmiş olduğu değerinin de göz önüne alınabileceğinin altının bir kere daha çizilmesi yeterince olacaktır. Zira çeşitli çalışmalarda, yaş, büyüklük, estetik ve morfolojik (biçimsel) özellikler, nesli tehlike altında bulunan türlere ev sahipliği yapması dolayısıyla kazandığı ekolojik ve biyolojik değer, nadir bulunan bir tür olması sebebiyle kazandığı botanik değer, bulunduğu alanın yerel peyzajına katmış olduğu bitki kompozisyonu değeri gibi çeşitli özellikleri sebebiyle diğerlerinden farklılaşan ağaçların yanında, örf-adet,

kuşaktan kuşağa aktarılan efsane, halk öyküleri ve mitler, milli, tarihsel veya dini referanslar ya da olaylar nedeniyle kendilerine kültürel, folklorik, dini veya tarihi değer atfedilen ağaçların da anıt ağaç olarak kabul edilerek, yasal koruma kazanabilecekleri açıkça ifade edilmektedir (Manu vd., 2021: 731; Zapponi vd., 2017: 233-234). Bu koşullar altında, bir ağacın anıt ağaç olarak sınıflandırılmasında, boyutsal, biçimsel, biyolojik ve ekolojik olarak nitelendirilebilecek unsurlarının yanı sıra beşerden kaynaklanan unsurların da etkili olabileceği rahatlıkla ifade edilebilir.

2.2. Anıt Ağaçların Korunmalarının Temelleri

Anıt ağaçlar, yüzyıllar boyunca çok çeşitli doğa olaylarına ve iklim koşullarına karşı, ayakta kalmayı başarabilmişlerdir. Aslında yalnızca varlıklarını nesiller boyunca devam ettirebilme becerileri sayesinde dimağlarında biriktirdikleri kadim bilgiler dahi (Cannon vd., 2022: 136), bu eşsiz varlıkların sahada ve yasal düzlemde neden korunmaları gerektiği gerçeğini, tek başına gözler önüne serebilecek niteliktedir. Anıt ağaçların korunmalarının temellerinde yatan nedenleri, işbu makale çalışması kapsamında biyolojik, ekolojik, beşerî ve ekonomik olmak üzere çeşitli boyutlara ayırarak konu biraz daha detaylı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

İlk olarak, anıt ağaçların değişen iklim koşullarına rağmen, yüzyıllar boyunca varlıklarını sürdürmeyi başarabilmeleri, onların değişen koşullara uyum sağlayıp hayatta kalmayı başararak, varlıklarını sürdürebilme konusunda ne denli güçlü biyolojik ve genetik özelliklere sahip olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum anıt ağaçların neden korunmaları gerektiğinin biyolojik boyutuna önemli bir örnek teşkil eder.

Sahip oldukları güçlü biyolojik ve genetik özellikler sayesinde adeta evrimsel bir yol haritası ortaya koyan anıt ağaçlar, farklı iklim koşullarına uyum sağlayarak direnmeyi başarabilmeleri sebebiyle, günümüzde çözülmeyi bekleyen önemli bir sorun olan, iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında da bilim çevrelerince her geçen gün daha fazla önemsenmektedirler (Cannon vd., 2022: 140, 143). Nitekim, bünyelerinde anıt ağaçlar da barındırabilen ve doğal bir açık hava laboratuvarı olarak nitelendirilen, yaşlı ormanların da incelenmesinin, bu ormanların ve anıt ağaçların, özellikle iklim değişikliğinden kaynaklanan çeşitli sorunlara verdikleri cevaplarla (Colangelo vd., 2021: 2), daha genç ağaçlardan başlayarak, tüm ekosistemin korunup, değişen iklim koşullarına nasıl adapte edilebileceğine ilişkin bir öngörü oluşturulmasına ve bu öngörü doğrultusunda da koruma planları yapılabilmesine yardımcı olabilir.

Genel anlamda ağaçların, karbon emilimine, toprak ve hava kalitesinin artırılmasına, hava sıcaklığının düşürülmesine

katkı sağladıkları bilinmektedir (Brans, 2022: 324). Bu durumun, anıt ağaçlar için de geçerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hatta kimi durumlarda tek bir anıt ağacın karbon emilimine katkısının, orta boy ağaçlardan oluşan küçük bir ormanın tamamının katkısından daha fazla olabileceği dahi söylenmektedir (Stephenson vd., 2014: 90). Karbon emilimine katkıda bulunması, toprak ve hava kalitesini artırması, hava sıcaklığını düşürmesi bağlamında çevreye sağladıkları faydalar da anıt ağaçların, neden korunmaları gerektiğinin ekolojik boyutuna örnek gösterilebilecek niteliktedir.

Anıt ağaçların neden korunmaları gerektiğinin ekolojik boyutuna ilişkin bir diğer önemli örnek de bu ağaçların biyolojik çeşitliliğin ve habitatların korunması (Cannon vd., 2022: 143) ile çevresel sürdürülebilirliğe yaptıkları derin katkılarla ilgilidir. Nitekim, pek çok mikro-habitata ev sahipliği yapabilmeleri sebebiyle “habitat ağaçlar” kategorisinde de anılan ve hatta kimi zaman tek ağaçlık bir orman işlevi gördüklerinin de altı çizilen anıt ağaçlar (Mölder vd., 2020: 1444, 1447-1448), biyolojik çeşitlilik kayıplarının azaltılarak, doğanın korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması bağlamında eşsiz canlılardır.

Kimi anıt ağaçların, benzersiz biyolojik çeşitlilik merkezleri oluşturmaları (Cannon vd., 2022: 143) ve hatta bazı anahtar türlerin yayılım gösterebildiği sınırlı yaşam alanlarını bünyelerinde barındırdıkları da düşünüldüğünde, bu ağaçların hem nadir bulunan türlerin, hem de bünyelerinde barındırdıkları bu türlere has habitatların korunmasına ve neticede de biyolojik çeşitlilik kayıplarının engellenerek, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yaptıkları değerli katkılar bir kere daha ortaya çıkmaktadır (Butler, 2018: 85-86). Bu bağlamda, anıt ağaçların korunamamaları kaybedilmeleri, yeri doldurulamayacak genetik kayıplar ile habitat, tür ve biyolojik çeşitlilik kayıplarını da geri dönüşü olmayacak bir şekilde beraberinde getirebilecektir (Cannon vd., 2022: 143). Bu sebeplerle, anıt ağaçlara verilen zararların, doğayı uzun vadede hangi şekillerde etkileyebileceği ne tam olarak bilinmekte ne de bu ağaçlara verilen zararların giderilebilmesi mümkün olabilmektedir (Brans, 2022: 321-324). Dolayısıyla, anıt ağaçlara verilecek zararların, özellikle çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması bakımından, geri döndürülemez etkilerinin olacağı hususu göz ardı edilmemelidir.

Tüm bu değerli katkılarının yanı sıra anıt ağaçların, insanlar da dahil tüm canlılar için daha sağlıklı ve yaşanabilir bir çevre oluşturulmasına katkı sağladıkları da unutulmamalıdır (Brans, 2022: 324). Çevresel, fiziksel ve duygusal anlamda anıt ağaçların insanlara sağladıkları çok çeşitli katkılar ve toplum hayatına etkili şekilde dokunabilmeleri gibi sebeplerle, bu ağaçlar yüzyıllardır

masallara, türkülere, efsane ve mitlere konu olmuşlar, dini ritüellerin, yerel tarih ve kültürün bir parçası haline gelip, toplumları etkileyerek onların benliklerinde yer edinmişlerdir (Dafni, 2006:2). Bu sebeplerle, anıt ağaçların, inanç sistemlerine, yerel tarihe, folklor, gelenek-göreneklere, kültüre ve genel anlamda da topluma her düzeyde ve çeşitli şekillerde yapmış oldukları değerli katkılar da gözden kaçırılmamalıdır. Anıt ağaçların neden korunmaları gerektiğinin beşerî boyutuna örnek gösterilebilecek bu katkının, uluslararası arenada anıt ağaçların, kültür mirası olarak benimsenerek korunmaları hususunda ortak bir anlayışın benimsenmesi neticesini de beraberinde getirdiği söylenebilir.

Günümüzde anıt ağaçların katkı sağladığı bir başka önemli alan daha ortaya çıkmıştır. Bir diğer ifade ile, anıt ağaçların neden korunmaları gerektiği hususunda artık biyolojik, ekolojik ve beşerî olarak sınıflandırılan boyutların yanına bir de ekonomik boyut eklenmiştir. Yerel kaynakların kullanılmasıyla yerli halka, yeni iş imkanları ve istihdam olanakları oluşturulup, toplumsal refah seviyesinin yükseltilmesine önemli katkılarda bulunan ve turizm faaliyetlerinin doğaya duyarlı şekilde yürütülmesini ifade eden “ekoturizm” ve “açık alan rekreasyon faaliyetleri” (Rivers vd., 2023: 475), son yıllarda -özellikle de Covid 19 salgını sonrası dönemde bireylerin yüzlerini doğaya/açık hava faaliyetlerine dönmelerinin de etkisiyle- yoğun rağbet görmektedir. Bu bağlamda anıt ağaçlar da gerek yerel peyzajın gerekse de yöresel kültür ve tarihin vazgeçilmez öğeleri olmaları bakımından, o bölgenin ekoturizm ve açık alan rekreasyon faaliyetlerinin gelişimine katkıda bulunabilmektedirler.

Anıt ağaçların, ayrıca, -tıpkı kent ağaçlarının yaptığı gibi- yerel peyzaja ayrı ve eşsiz bir değer kazandırarak, bulunduğu bölgenin emlak değerini artırdıkları söylenebileceği gibi (Dirik vd., 2014: 164), ortaya çıkan yeni iş ve istihdam imkanları nedeniyle, yerel halkın ekoturizm ve açık alan rekreasyon faaliyetlerinden elde edeceği geliri artırdığı da söylenebilecektir. Nitekim, anıt ağaçlar, yerel halka daha yaşanabilir bir çevre sunmalarının yanında, buldukları bölgedeki ekoturizm ve rekreasyon faaliyetlerini tetikledikleri için de özellikle yerli halka, küçük işletme kurma ve hareketlenen yerel ekonomik hayat içerisinde yeni istihdam olanakları sağlayarak, bölgesel ekonomik kalkınmayı da desteklemektedirler (Asciuto, 2015: 55-56). Anılan bu hususlar, anıt ağaçların neden korunmaları gerektiğinin ekonomik boyutuna önemli örnekler teşkil etmektedirler.

Anıt ağaçların neden korunmaları gerektiğine ilişkin olarak saydığımız tüm bu boyutlar bir arada değerlendirildiğinde, -özellikle de çeşitli çevre sorunlarıyla mücadelede ve dolayısıyla toplumun ortak ekonomik ve sosyal çıkarlarının

korunmasına yapmış oldukları eşsiz katkılar düşünülürken- bu ağaçların neden korunmaları gerektiğinin hukuki temellerinin, üstün kamu yararının korunmasına tekabül ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Çakmak, 2008: 150, 160; Çevikçelik, 2021: 1489).

3. ANIT AĞAÇLARIN KORUNMASI: AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

3.1. Avrupa Birliği Hukukunda Anıt Ağaçların Korunması

Avrupa Birliği'nde anıtsal ağaçların korunmasına yönelik mevcut Birlik Hukuku enstrümanları incelendiğinde, işbu konuyu Birlik düzeyinde tam olarak uyumlulaştıracak 'tüzük' şeklinde yapılmış özel bir yasal düzenleme ya da konuyu özel olarak düzenleyerek çerçeve hükümler ortaya koyan bir direktif bulunmadığı, korumanın halen üye devletlerin kendi ulusal mevzuatlarına bırakıldığı anlaşılmaktadır (Hartel vd., 2023: 2). Bu bölümde, Avrupa Birliği sınırları içerisindeki anıt ağaçların korunmalarının Birlik Hukuku düzenlemelerinde eksik kaldığının altı çizilerek, Birlik Hukuku kapsamında bir tüzük oluşturulabilmesi için meşru temellerin neler olabileceği irdelenmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, olası bir tüzük hazırlığına girdi olabilecek Birlik stratejileri, yasal düzenlemeleri ve Avrupa Birliği'nin taraf olduğu uluslararası antlaşma metinleri taranmış, en ilgili olanlar devam eden paragraflarda kronolojik sırayla sunulmuştur.

Avrupa Birliği'nin anıt ağaçların korunmasına yönelik doğrudan hiçbir dokümanına ulaşamamasına karşın, anıt ağaçların korunmasına yönelik meşru temellerin, Yabani Kuşlar Direktifi ile Habitat Direktifine dayandırılabilmesi mümkündür. Şöyle ki; anıt ağaçların Birlik Hukuku kapsamında, temelde Topluluk yararının gerçekleştirilmesi bakımından, habitatların ve bazı türlerin korunmasına yönelik çerçeve hükümler getiren ve diğer hususların düzenlenmesini, üye devletlere bırakan 79/409/EEC sayılı Yabani Kuşlar Direktifi ile 92/43/EEC sayılı Habitat Direktifi ile ortaya konulan en önemli uygulamalardan biri olan, "Natura 2000 Ağı" kapsamında kısmen de olsa korunmaya çalışılabileceği söylenebilir.

Yabani Kuşlar Direktifi ile Habitat Direktifinin eklerinde sayılan türlerin, korunması çerçevesinde oluşturulan Natura 2000 Ağı, temelde Avrupa kıtasında tehdit altında bulunan habitatların ve türlerin korunmasını hedefler. İşleyiş ve uygulamada, üye devletler, kendi ulusal sınırları içerisinde tehlike altında bulunan habitatlarla, bitki ve hayvan türlerini barındıran alanları tespit ederek, tehlike altındaki bu türlere ilişkin listeler hazırlamaktadırlar. Üye devletlerce hazırlanarak, Avrupa Komisyonuna sunulan bu listelerde yer alan alanlardan, Komisyon tarafından uygun görülenler, dünya üzerindeki en geniş koruma alanları ağı

olarak tanımlanan Natura 2000 Ağına dahil edilerek, korumaya alınmaktadırlar. Ancak, Natura 2000 Ağı, Avrupa kıtasının biyolojik çeşitliliğinin korunmasını hedeflese de Birlik düzeyinde biyolojik çeşitliliğin tamamının değil, sadece ilgili Direktiflerde belirtilen türlerin korunmasına hizmet ettiği de unutulmamalıdır (Maiorano vd., 2015: 987-988).

Koruma alanları oluşturan Natura 2000 Ağına sağladığı faydalardan anıt ağaçların, doğrudan olmasa da dolaylı olarak yararlanabileceği noktası da gözden kaçırılmamalıdır. Nitekim, Natura 2000 Ağı kapsamında korunan alanlarda yer almaları halinde anıt ağaçlar da dolaylı koruma kazanabilmektedirler. Ancak, anıt ağaçların, çok çeşitli habitatlara ev sahipliği yaparak türlerin korunmasına sağladıkları katkıların bilinmesine rağmen, halen bu ağaçlara Natura 2000 Ağı ile doğrudan bir koruma sağlanmadığı ve anıt ağaçların Avrupa Birliği Hukukunda özel olarak yapılmış yasal düzenlemelerle de korunmadığının altını bir kere daha çizmekte fayda vardır (Hartel vd., 2023:1-2). Örneğin, belirli bir yabancı kuş türüne ait özel yaşam alanı içinde kalmış bir anıt ağaç, anıt ağaç olduğu için değil, o yabancı kuş türünün, Yabani Kuşlar Direktifinin ekindeki listeye alınması nedeniyle koruma altına alınmıştır. Yabani Kuşlar Direktifiyle tespit edilen kuş türleri gibi, anıt ağaçların da belirli bir sistematik ve tam sayımla Birlik Hukuku kapsamında koruma altına alınması gerekmektedir.

Yabani Kuşlar Direktifi ve Habitat Direktifinin anıt ağaçların korunmasına doğrudan hizmet edememelerine rağmen, sağladıkları dolaylı koruma sebebiyle işbu Direktifler, anıt ağaçların korunmalarına ilişkin yapılması gereken özel yasal düzenlemelere meşru temel sağlamaları bakımından önemlidirler. Çeşitli kaynaklarda Avrupa Birliği içerisindeki anıt ağaçların üye devletlerin kendi ulusal yasaları kapsamında korunduklarına vurgu yapılırsa da anıt ağaçların korunmalarına ilişkin üye devletlerin kendi yasal düzenleme ve uygulamaları incelendiğinde, halihazırda üye devletlerin bu ağaçlara aynı seviyede dahi koruma sağlayamadıkları da anlaşılmaktadır. Zira kimi üye devletler, anıt ağaçları, doğanın veya tabiat anıtlarının korunması bağlamında yapılan kapsamlı ulusal yasalarla korurlarken, kimileri de bu ağaçları STK'lar, dernekler gibi hükümet dışı aktörlerin hükümetlerle yaptıkları ortak çalışmalar ya da belediyeler gibi yerel yönetimlerin yapmış oldukları çeşitli faaliyetler aracılığıyla korumaya çalışmaktadırlar (Hartel vd., 2023:1). Üye devletlerin anıt ağaçları ne şekilde korudukları incelendiğinde, üye devletler arasında Portekiz'in bir adım öne çıktığı söylenebilecektir. Zira Portekiz, 1938'e tarihlenen ve anıt ağaçların korunması bağlamında Avrupa'nın en eski kanunu olan bir yasal düzenlemeye sahiptir. Bu yasal düzenleme, kimi ağaçların -sahip oldukları ve onları diğerlerinden ayıran- doğal, tarihi, kültürel ve estetik değer sebebiyle, korunmalarında kamu yararı

olduğunun altını çizerek, bu ağaçların anıt ağaç olarak tescil edilerek korunmalarının önünü açmıştır (Lopes vd. 2019: 20-21). Anıt ağaçların korunması bağlamında Portekiz'i İtalya'nın takip ettiği söylenebilecektir. Nitekim, İtalya'da anıt ağaçların yasal koruma altına alınmasının kökeni, 1939 tarihli ve 1497 sayılı Kanun'a dayanmaktadır. İşbu Kanun ile anıt ağaçlar, doğal güzelliğin öne çıktığı, dikkate alınmaya ve korunmaya değer taşınmaz varlıklar şeklinde sınıflandırılarak, yasal korumadan yararlanmaya başlamışlardır (Zapponi vd., 2017: 233). Ayrıca 1982 yılında, İtalya Devlet Ormanlık Birimi, İtalya genelinde, kendine özgü özelliklere, sıradışı büyüklüklere, estetik şekillere ve tarihi değere sahip ağaç ve ağaç gruplarının belirlenerek kataloglanması amacıyla "Önem Taşıyan Ağaçların Ulusal Sayımı (*National Census of Trees of Considerable Interest*)" hareketini başlatmıştır. İlk etapta ulusal bir yasal alt yapıyla desteklenmeyen ve İtalya Devlet Ormanlık Birimi tarafından, bölgesel orman hizmet birimleri ile yürütülen bu kataloglama hareketi neticesinde, anıt ağaçlara ilişkin olarak hatırı sayılır miktarda veri toplanmıştır. Nihayetinde 10/2013 tarihli İtalya Ulusal Yasası ve 23 Ekim 2014 tarihli Bakanlık Kararı ile ilan edilen "Anıt Ağaçlar Resmi Kataloğu", İtalya'da anıt ağaçların korunmasına verilen önemi işaret eder niteliktedir (Camarda ve Brundu, 2021: 407-408).

Anıt ağaçların Birlik düzeyinde korunmalarına ilişkin önemli eksikliğin farkında olan bazı bilim insanları, Avrupa Birliği'nde anıt ağaçların korunması çalışmalarının, devletlerin, STK'ların, uluslararası nitelikteki araştırma merkezlerinin ve hatta anıt ağaçların buldukları arazi sahiplerinin aralarında koordinasyon sağlanarak, bu koordinasyon ve işbirliğinin küresel düzleme taşınmasının önemini altını çizerek, anıt ağaçların Avrupa Birliği'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) kapsamında korunmasını önerdikleri görülmektedir (Piovesan vd., 2022: 1025, 1028). Buna karşılık hem üye devletlerin hem de bizzat Avrupa Birliği'nin taraf olduğu CBD incelendiğinde, işbu Sözleşmede biyolojik çeşitliliğin korunması bağlamında anıt ağaçların önemine ilişkin olarak yapılan herhangi bir doğrudan atfın da bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, uluslararası camiada da anıt ağaçların özellikle biyolojik çeşitlilik kayıplarının önlenmesi çalışmaları kapsamındaki önemini yeterince anlaşılıp anlaşılmadığı sorusunu akıllara getirmektedir. Tüm bunlara rağmen, anıt ağaçların Birlik Hukukunda, Birliğin de imzacı taraflardan biri olduğu, CBD vasıtasıyla, işbu Sözleşmenin özellikle biyolojik çeşitlilik unsurlarının kendi habitatları içerisinde alınacak özel tedbirler vasıtasıyla korunmaları gereğine dikkat çeken "In-situ Koruma" başlıklı 8. maddesi temelinde korunabilmelerinin mümkün olduğu da söylenebilir.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Antlaşmasına taraf olan ülkelerin büyük kısmı tarafından imza altına alınarak onaylanan Paris İklim Antlaşması kapsamında Avrupa Birliği'nin üstlendiği taahhütlerle uyumlu olacak şekilde, iklim değişikliğiyle mücadele ve diğer çevre sorunlarının çözümü bağlamında ortaya koyduğu, Yeşil Mutabakat (European Commission, 2019: 2), anıt ağaçların korunması bakımından incelendiğinde ise, burada daha ziyade ekonomik kalkınmaya ve çevreyle uyumlu yeşil ekonomiye ilişkin dönüşüme odaklanıldığı anlaşılmaktadır. 2050'ye kadar Avrupa kıtasını doğal kaynakların etkin kullanıldığı, dünya üzerindeki ilk iklim nötr kıta haline getirmeyi hedefleyen bir sürdürülebilir yeşil büyüme stratejisi olan Yeşil Mutabakat'ta, her fırsatta iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik kayıplarının küresel bir çevre sorunu olduğunun altı çizilse de, ne kültürel mirasın korunmasına, ne de taşınmaz kültür varlıkları olarak nitelendirilen ve özellikle değişen iklim koşullarına yüksek adaptasyon becerileri sayesinde yüzlerce yıl ayakta kalmayı başarak, sahip oldukları sağlam genetik özellikleri ve içlerinde barındırdıkları çeşitli habitatlar dolayısıyla biyolojik çeşitliliğin korunmasına sağladıkları katkı bağlamında, iklim değişikliğiyle mücadelenin önemli neferleri olabilecek kapasitedeki anıt ağaçlara ilişkin herhangi bir atıfa yer verilmediği görülmektedir. Biyolojik çeşitlilik kayıplarıyla mücadele bağlamında yeşil alt yapının yaygınlaştırılmasını teşvik eden 2030 için Avrupa Biyoçeşitlilik Stratejisinde de anıt ağaçların biyoçeşitliliğin korunması anlamında korunmalarının önemine değinilmediği de anlaşılmaktadır.

2021 tarihli Avrupa İklim Yasası incelendiğindeyse, burada iklim değişikliğiyle mücadelenin, biyolojik çeşitlilik kayıplarının önlenmesi kapsamındaki öneminden ve ormanların iklim değişikliğiyle mücadeleye katkısından yer yer bahsedilse de, özellikle biyolojik çeşitliliğin korunmasında diğer canlılar için sağladıkları eşsiz habitatlar nedeniyle anahtar tür kabul edilmeleri ve iklim değişikliğiyle mücadeledeki rolleri (Yan, 2023: 2-3; Zapponi, 2017: 232, 238, 240) bilim çevrelerince kabul edilen anıt ağaçların, bu mücadeledeki değerlerine, burada da atıf yapılmadığı tespit edilmiştir.

Bugüne kadar anıt ağaçların Birlik düzeyinde korunmalarına ilişkin özel bir yasal düzenleme yapılmadığı anlaşılmakla beraber, tüm bu eksikliklere rağmen, doğaya ve insanlığa yaptıkları eşsiz katkıların altı bilim insanlarıncaya önemle çizilen bu ağaçların, doğal kültür mirası kapsamında korunmaları hususunda, Avrupa Birliği'nde neredeyse bir görüş birliği olduğu söylenebilecektir (Dreslerova, 2017: 80; Zapponi, 2017: 232-233; Petruccelli, 2021: 311-312). Ancak bu görüşün, henüz doğrudan ve açık bir şekilde Birlik müktesebatına yansımaması da gerek Birlik Hukuku gerekse

de Birliğin çevre ve iklim politikaları bağlamında önemli bir eksiklik ve kayıp olarak not edilebilecektir.

Anılan tüm bu önemli eksikliklere rağmen, Avrupa Birliği 2019-2022 Kültür Çalışma Planı uyarınca, üye devletlerin uzmanlarından oluşan ve açık koordinasyon yöntemiyle çalışarak, iklim değişikliğine karşı kültür mirasının dayanıklılığının artırılması konusunda ortaya koyacakları, bağlayıcı olmayan esnek hukuk kuralları (*soft law*) ile üye devletleri bu konularda tedbir almaya teşvik etmek amacıyla bir çalışma grubu oluşturulmuştur (European Union, 2022: 13). Bu çalışma grubunun, 2021'de yayınladığı Avrupa Kültür Mirası Yeşil Kitabında, her ne kadar, anıt ağaçlara değinilmese de bu çalışma grubunun kurulması dahi, doğal kültür mirası değeri oldukları kabul edilen anıt ağaçlarla (Dreslerova, 2017: 80; Zapponi, 2017: 232-233) ilgili olarak, gelecekte Birlik Hukuku kapsamında yapılacak çalışmaların yöntemine ilişkin bir fikir vermesi bakımından önemlidir. Bu da iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin korunması bağlamında anıt ağaçların önemi, Avrupa Birliği'nde yeterince anlaşılabilir mi sorusunu akıllara getirmekte, anıt ağaçlara ilişkin olarak Birlik düzeyinde tüzük şeklinde bir özel yasal düzenleme yapılacağı beklentisini örsellemektedir.

3.2. Türk Hukukunda Anıt Ağaçların Korunması

Türkiye'de anıt ağaçların yasal koruma altına alınma süreci, esasen, tüm dünya milletleri için eşsiz ve korunmaya değer nitelikteki kültür ve doğa varlıklarını, uluslararası koordinasyon ve iş birliği içerisinde, koruma altına alacak bir uluslararası sistem kurulması hedefiyle, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanarak imzaya açılan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'nin kabulü ve onaylanması ile başlamıştır. Nitekim, ülkemizi uluslararası hukukta bazı önemli yükümlülükler altına sokan işbu Sözleşme'nin 14.02.1983 tarihli ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmasının hemen ardından 2863 sayılı ve 21/7/1983 tarihli Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kanunu da yürürlüğe girmiştir (Güneş ve Önder, 2022: 101).

2863 sayılı ve 21/7/1983 tarihli Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kanunu incelendiğinde, işbu Kanunun içeriğinde doğrudan 'anıt ağaç' kavramına yer verilmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, ilgili Kanunun 6. maddesi kapsamında "...özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindedir" ifadesine yer verilerek; "*Tanımlar*" başlıklı 3/a(2).bendinde de tabiat varlıklarının, "*jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler*" şeklinde tanımlandıkları görülür. Bu sebeple, 2863 sayılı Kanunun

ilgili maddelerinden yola çıkarak anıt ağaçların hukuki nitelikleri itibarıyla, Türk Hukukunda, insanlık tarihine tanıklık eden önemli unsurlardan biri olarak kabul edildikleri ve "*taşınmaz tabiat varlıkları*" kapsamında değerlendirilerek (Çolak, 2015: 10; Genç ve Güner, 2003: 6-8), yine 2863 sayılı işbu Kanun kapsamında korunan önemli doğal ve kültürel değerlerden oldukları söylenebilecektir.

Türk Hukukunda taşınmaz tabiat varlıkları olarak kabul edilen anıt ağaçların korunmasının meşru temellerinin, normlar hiyerarşisinin en tepesinde bulunan Anayasamızın 63. maddesinde yattığını da ayrıca belirtmekte fayda vardır. Anayasamızın 63. maddesi kapsamından yola çıkarak, bu bağlamda tabiat varlık ve değerlerine tanınan devlet korumasından bir taşınmaz tabiat varlığı olarak kabul edilen anıt ağaçların da yararlanacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun hemen arkasından kabul edilen, 2873 sayılı ve 9/8/1983 tarihli Milli Parklar Kanunu'nda da milli park sınırları içerisinde kalan, tabiat ve tabiat olaylarının ortaya koyduğu belirleyici özelliklere ve bilimsel değere sahip tabiat parçalarının, tabiat anıtları kapsamında korunacağına hükmedilmiştir. Milli Parklar Kanunu'ndaki bu düzenlemenin, milli parkların sınırları içerisinde kalan anıt ağaçların korunmalarına -tıpkı Natura 2000 Ağı çerçevesinde oluşturulan koruma alanlarının sınırları içerisinde kalan anıt ağaçların korunmalarında olduğu gibi- ayrıca katkı sağladığını da belirtmekte fayda vardır. Nihayet 1998 yılına gelindiğinde, Danıştay 6. Dairesinin ilgili kararı kapsamında, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından düzenlenen, -ve normlar hiyerarşisinde yönetmeliklerden sonra gelen adsız düzenleyici işlemlerden sayılan idari düzenleme niteliğindeki bir ilke kararı olan- 14.07.1998 tarih ve 597 sayılı (mülga) İlke Kararında, bu kerre 'Anıt ağaç' kavramının, Türk Hukuku kapsamında ilk kez açıkça zikredildiği görülmektedir (Sancakdar, 2012: 48-49, 187; Çolak, 2015: 135).

2012 yılında, -biraz gecikmeli de olsa- 'anıt ağaç' kavramının ilk kez asli hukuk kaynaklarından sayılan bir yönetmelik (Gözler, 2021: 42) olan, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliğin 4/1(a) bendi kapsamında (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012:1), özel olarak tanımlandığını görmekteyiz. Ayrıca işbu Yönetmeliğin 11 (1). Fıkrası kapsamında da bir ağacın, anıt ağaç olarak tespit ve tescil edilebilmesi için gereken ayırt edici özelliklerin belirlenerek, üç temel kriter şeklinde sınıflandırıldığı da anlaşılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre, bir ağacın, anıt ağaç olarak kabul edilebilmesi için gereken ayırt edici kriterlerden ilki, "*yaş, çap, boy ve siluet özellikleri itibarıyla kendi türüne has alışlagelmiş ebatları aşarak kuşaklar arasında bağ kurabilecek kadar uzun bir ömre*"

sahip olması; belirlenen ikinci kriter de ilgili ağacın “bulunduğu yörenin kültüründe olumlu ya da olumsuz, gerçek veya hayal ürünü, mistik ya da folklorik bir öyküyle” bağdaştırılmasıdır. İşbu Yönetmeliğin 11(1) fıkrasında belirlenen üçüncü ve son kriter ise, ilgili ağacın “yörenin yahut ulusun tarihindeki bazı olaylarla özdeşleşerek bu olaylara şahitlik etmesi”dir.

Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliğin 11(2) fıkrasında, “anıt ağaçların tespit edilmesine yönelik hususların ilke kararı ile belirleneceğinin” altının çizilmesi dolayısıyla, -bugünkü adıyla- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın anıt ağaçların tespit, tescil ve korumasının nasıl yapılacağıyla ilgili ilke kararları almaya devam ederek, anıt ağaçlarla ilişkin olarak İdare Hukuku kapsamında özel bir statü ortaya koyduğu anlaşılmaktadır (Sancakdar, 2012: 187; Çolak, 2015: 135). Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu tarafından işbu ilke kararları, dönem dönem güncellenerek, Resmî Gazetede yayınlanmaktadır. 2024 yılı itibarıyla en güncel karar olan, 01.07.2022 tarihli ve 117 sayılı Tabiat Varlığı Olarak Belirlenecek Anıt Ağaçların Tespitine İlişkin İlke Kararındaki anıt ağaçlara ilişkin tanım şu şekildedir:

Geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında köprü kurabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olan ağaçlardan yaş, gövde çapı, tepe başı ve boy itibarıyla kendi türünün alışlagelmiş ölçülerinin çok üzerindeki boyutlara ulaşan; ya da yöre tarihinde, mistik kültüründe ve folklorunda özel yeri bulunan ağaç ve bazı ağaç formundaki çalı türlerinin anıt ağaç olarak tanımlanmasına... (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022:1).

117 sayılı İlke Kararında görüldüğü üzere, anıt ağaçlara ilişkin olarak hem daha önceki (mülga) 110 sayılı İlke Kararındaki (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020:1) tanımın yinelenildiği, hem de yapılan tanımlamanın Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012:1) madde 4(1)a bendinde yapılan tanım ile esasen benzer nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

117 sayılı İlke Kararında (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022) ayrıca, anıt ağaçların ‘kültürel, boyutsal ve görsel anıt ağaçlar’ şeklinde üç temel sınıfa ayrıldığı ve hangi ağaçların, anıt ağaç seçilerek belirtilen yasal korumadan faydalanabileceğine dair çeşitli kriterler ortaya konulduğu görülmektedir. 117 sayılı İlke Kararı kapsamından, Kültürel Anıt Ağaçların da kendi içlerinde, tarihi bir olay ya da kişiye ait geçmişe tanıklık ederek bu olay ya da kişiyle özdeşleştirilen “Tarihi Anıt Ağaçlar”; dini

bir inanç kapsamında yerel halk tarafından yüceltilen “Mistik Anıt Ağaçlar” ile yerel halkın örf-adetleri kapsamında toplumda özel bir yer edinen “Folklorik Anıt Ağaçlar” olmak üzere yine 3 alt kategoriye ayrıldığı görülmektedir.

117 sayılı İlke Kararında anıt ağaçların belirlenmesinde kullanılan bu kriterler, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik madde 11’de belirtilen kriterlerle kıyaslandığında, 117 sayılı İlke Kararında sayılan kriterlerin, İşbu Yönetmeliktekiyle kıyasla biraz daha detaylandırılarak hazırlandığı, ancak 110 sayılı İlke Kararındaki sınıflandırma kriterlerinin korunduğu da söylenebilecektir.

Tüm bu yasal düzenlemeler ve ilke kararları ışığında, anılan kriterlere uyan ağaçların, anıt ağaç olarak tespit ve tescil edilerek, koruma alanlarının belirlenip bakım ve koruma çalışmalarının yapılarak, belli standartlar çerçevesinde tasarlanan tanıtım levhaları ile görünür hale getirilmelerine çalışılıp, kendilerine Türk Hukuku kapsamında belirlenerek sınırları çizilen, anıt ağaç statüsü çerçevesinde hukuki koruma sağlandığı görülmektedir (Çevikçelik, 2021:1489-1490, 1492, 1498).

4. TARTIŞMA

Avrupa Birliği'nin çevre sorunları ile mücadele konularında dünya ülkelerine liderlik etme iddialarına karşılık, aslında bu araştırmanın odağında bulunduğu söylenebilecek anıt ağaçların korunmalarının, üye devletlerin ulusal hukuk sistemlerine bırakılması ve henüz konuyu Birlik Hukuku kapsamında tam uyum sağlanacak şekilde düzenleyecek bir tüzüğün de bulunmaması, Avrupa Birliği hukuku bağlamında anıt ağaçların korunmasında önemli bir eksikliğe işaret etmektedir (Hartel vd., 2023:1-2). Bunun yanı sıra, küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre kirliliği, türlerin yok oluşu gibi çevre sorunlarıyla mücadele ederek, aynı zamanda da sürdürülebilir ve yeşil kalkınmanın gerçekleştirilmesini hedefleyen önemli Avrupa Birliği belgelerinden olan 2030 için Avrupa Biyoçeşitlilik Stratejisi, Yeşil Mutabakat ve Avrupa İklim Yasasında, çevrenin korunmasına önemli katkıları olan anıt ağaçlardan hiç bahsedilmemesi, özellikle Avrupa Birliği'nin biyolojik çeşitlilik kayıplarının engellenmesi, iklim değişikliğiyle mücadele ve diğer çevresel konularda küresel öncü olma iddiasının bir kere daha gözden geçirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Ayrıca çevrenin korunması konularında küresel başat olma iddiasındaki Avrupa Birliği'nin, anıt ağaçların Birlik düzeyinde yapılacak yasal düzenlemelerle korunması için çalışmanın da ötesinde, sağlıklı bir çevre ve toplum için önemi pek çok bilimsel çalışma kapsamında ortaya konan anıt ağaçlara ilişkin olarak yapılacak uluslararası çabalara öncülük etmesi gerektiği de açıktır.

Üye devletler ve Avrupa Çevre Ajansı (*European Environment Agency*) nezdinde anıt ağaçların tespit, tescil ve korunmalarına yönelik çaba sarf edildiği görülmekte ise de, Birlik müktesebatının incelenmesi kapsamında ortaya çıkan tabloya baktığımızda, anıt ağaçların tespiti, tescili ve korunması hususunda, Birlik düzeyinde tam uyum sağlayarak parçalı görünümü ortadan kaldıracak nitelikte ve Tüzük şeklinde yapılmış bir Avrupa Birliği Hukuku enstrümanına ihtiyaç olduğu bir kere daha ortaya çıkmaktadır.

Gerek konunun içerdiği önem gerekse de Avrupa Birliği'nin her fırsatta altını çizdiği gibi 'kimsenin geride bırakılmaması' (*European Commission, 2019: 4*) hususundaki hassasiyeti de anıt ağaçlar konusunda Birlik çapında tam uyumu sağlayacak yasal düzenleme ihtiyacını daha da kuvvetlendirmektedir.

Tespit edilen yasal eksikliğin giderilerek anıt ağaçların devam eden ve gelecekte yapılması planlanan bilimsel çalışmalarla, politika ve strateji çalışmalarında daha fazla dikkate alınmasının sağlanması, Avrupa Birliği'nin özellikle iklim değişikliğiyle mücadele, biyolojik çeşitlilik kayıplarının engellenmesi, habitat ve ekosistemlerin korunması gibi çevrenin korunmasına ve çevresel sürdürülebilirliğin tesisine ilişkin hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi açısından da önemlidir. Bir diğer ifade ile, çok çeşitli türlere ve habitatlara ev sahipliği yapan anıt ağaçların korunması için atılacak her adımın, bir bütün olarak doğanın korunmasına ilişkin konulan hedeflerin gerçekleştirilmesine tahmin edilenin çok üzerinde katkı sağlayacağı öngörülmektedir (*Piovesan vd., 2022: 1026*).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm bu sebeplerle, anıt ağaçların Birlik Hukuku kapsamında tüzük şeklinde düzenlenmesi, hem anıt ağaçların Birlik çapında tam uyumlu bir şekilde korunmalarının önünü açacak, hem tarihsel, kültürel ve çevresel manada Avrupalılık kültürünün somut bir örneğini oluşturarak kültürel değerlerin korunmasına hizmet edecek, hem de yapılacak yasal düzenleme ile anıt ağaçların tespiti ve korunmasında üye ve aday ülkeleri de kapsayacak şekilde Natura 2000 Ağına benzer bir koruma zincirinin ortaya konabilmesini kolaylaştırabilecektir. Böyle bir gelişmenin, Avrupa Birliği'nin çevre konularında küresel başat aktör olma çabalarını ve sürdürülebilirlik çalışmalarını perçinleyecektir.

Birlik Hukuku kapsamında ortaya konan strateji ve yasal düzenlemelerde anıt ağaçlara ilişkin olarak göze çarpan bu önemli eksikliklere rağmen, anıt ağaçların sahip oldukları eşsiz özellikler nedeniyle, doğanın ve insan sağlığının korunmasına ve gezegenin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yaptıkları

değerli katkılar da göz önüne alınarak, bu ağaçların korunmaları hedefi ile özellikle Yeşil Mutabakat'ın ortaya koyduğu iklim değişikliğiyle mücadele, insan sağlığının, biyolojik çeşitliliğin ve ekosistemlerin korunarak, ekonomik dönüşümün sağlanması hedefleri arasında (*European Commission, 2019: 2-4*) doğrudan ilişki kurulabileceğinden de şüphe edilmemelidir.

Anıt ağaçların "anahtar türleri (*key species*)" olarak nitelendirilen ve ekosistemlerin kalıcı olarak yenilenmeleri ile değişen iklim koşullarına uyum sağlayabilmelerine önemli katkılar sağlayacağı düşünülen, kayın, meşe ve duglas köknarı gibi türlerden oluşan anıt ağaçların, özel bir korumadan yararlanmalarının sağlanması da Birlik Hukukunda yapılacak mevzuat çalışmaları çerçevesinde unutulmaması gereken bir başka önemli husustur. Nitekim, anıt ağaçlara özel olarak yapılacak yasal düzenlemeler kapsamında, anahtar türlere özel önlemler alınması, biyolojik çeşitliliğin korunması ve iklim değişikliğine uyum çalışmalarına da katkı sağlayacaktır (*Piovesan vd., 2022: 1027*). Böylece Birlik düzeyinde anıt ağaçlara sağlanacak güçlü korumanın, aday ülkeler, komşuluk politikası kapsamındaki ülkeler ile Avrupa Birliği'nin etki periferisinde bulunan ve değer geçirgenliğinin artırılması hedeflenen diğer üçüncü ülkelere de aktararak, anıt ağaçların tespit ve korunmalarının sağlanmasına yönelik işbirliği platformlarının oluşturulması -çevre sorunlarının evrenselliği ve bu sorunların çözümünde küresel işbirliğinin önemi de göz önüne alındığında-, çevre sorunları ile küresel manada topyekün mücadele edilerek, gezegenimizin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi adına tüm insanlık için paha biçilmez bir öneme sahiptir.

Türk Hukukunda anıt ağaçların ne şekilde tespit edilerek korunacaklarına ilişkin mevcut yasal düzenlemeler incelendiğindeyse, bu ağaçların gerek Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliğin 11. maddesinde, gerekse de 117 sayılı İlke Kararında, boyutsal, görsel ve kültürel (alt başlıklar: tarihi, mistik ve folklorik) anıt ağaçlar şeklinde üç ana başlık altında sınıflandırılarak, bir ağacın sadece bu sınıflar kapsamında, anıt ağaçlara sağlanan hukuki korumadan yararlanabildiği anlaşılmaktadır.

Oysaki ortaya konan bilimsel çalışmaların, bir ağacın anıt ağaçlara sağlanan yasal korumadan faydalanabilmesi bağlamında başka boyutları da işaret ettiği görülmektedir. Bunlar "Biyolojik Anıt Ağaçlar" ve "Ekolojik Anıt Ağaçlar" boyutlarıdır. İşbu makale çalışmasının, "2.2. Anıt Ağaçların Korunmaları Gereğinin Temelleri" başlığı altında açıklandığı gibi, kimi ağaçların, sahip oldukları eşsiz biyolojik ve genetik özellikleri sebebiyle, değişen iklim koşullarına yüzlerce yıl direnebilmeleri dahi bu ağaçların diğer kategoriler kapsamına girmeseler de ortaya konacak yeni bir boyut olan

“Biyolojik Anıtsal Ağaçlar” kapsamında anıt ağaçlara sağlanan hukuki korumadan faydalanmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra da çevrenin korunmasına yaptıkları eşsiz ekolojik katkıların tespiti halinde, bu ağaçların da anıt ağaç korumasından ortaya konacak bir diğer yeni boyut olan “Ekolojik Anıtsal Ağaçlar” sınıfı kapsamında korunmaları gerekecektir. Bu eksikliklerin giderilebilmesi amacıyla, “Biyolojik Anıtsal Ağaçlar” ve “Ekolojik Anıtsal Ağaçlar” sınıflarının Türk Hukuku kapsamındaki yasal düzenlemelere eklenmesi gerektiği söylenebilecektir. Anıt ağaçların sınıflandırılmasına ilişkin olarak yapılacak bu eklemeler, anıt ağaçlara Türk Hukukunda sağlanan korumanın en üst seviyeye taşınmasına da yardım edecektir.

Tespit edilen eksikliklere rağmen, ülkemizde anıt ağaçlara ilişkin envanter çalışmalarının son dönemde hızlandığı görülmektedir. Nitekim, 2020 tarihli, 6. Türkiye Çevre Durum Raporu incelendiğinde, anıt ağaçların jeolojik dönemlere, tarih öncesi ya da tarih sonrasına tarihlenebilen, nadir bulunan ve korunması gereken tabiat varlıklarından olduklarının vurgulanarak yapılan envanter çalışmaları sonucunda bir katalog oluşturulduğu görülmektedir (Directorate General of Environmental Impact Assessment, 2020: 7, 244). Bu bağlamda Türkiye’de tescillendiği tespit edilen anıt ağaç sayısının 2020 yılı itibarıyla 9092’ye, 2024 yılı itibarı ile ise 9369’e ulaştığı anlaşılmaktadır. Bu da Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının Anıt Ağaçlar Projesi kapsamındaki e-katalog incelendiğinde, 2020 yılından bugüne tescillenerek koruma altına alınan anıt ağaç sayısında gözle görülür bir artışa dikkat çekmektedir (anitagaclar.gov.tr, 2024). Kataloglanan anıt ağaç sayısındaki bu gözle görülür yükseliş, anıt ağaçların korunmaları ve geleceği için ülkemiz adına sevindiricidir.

Sonuç olarak, hem doğanın kendisi hem de insanlık için büyük değer atfedilen anıt ağaçların layıkıyla korunabilmeleri için özellikle bu ağaçların bulunduğu alanlardaki yerel halktan başlayarak, yerel yöneticiler (Şengül, 2001: 148, 153) ve diğer kamu yöneticileri, Üniversiteler ile STK’lar da dahil olmak üzere, toplumun her kesiminin katılımı sağlanıp, bu ağaçların neden değerli olduklarına ve niçin korunmaları gerektiğine ilişkin bilgi seviyesinin yükseltilerek, farkındalık oluşturulması son derece önemlidir (Asciuto vd., 2015: 56).

Toplumsal farkındalığın oluşturulabilmesi için anıt ağaçların neden korunmaları gerektiğine ilişkin müfredat hazırlanması ve eğitim çalışmaları yapılması gerekmektedir. Bu konudaki en büyük sorumluluk ise, kamu yöneticilerine düşer. Bir diğer ifade ile, anıt ağaçlar konusunda toplumsal bilgi, duyarlılık ve farkındalığın artırılması amacıyla çevre yönetimi araçlarından biri olan

‘çevre için eğitim’ programlarına ihtiyaç vardır. Zira bu gibi eğitim programları, insan tutum ve davranışlarını olumlu yönde ve doğrudan etkileyerek, halkın da katılımı ve desteğiyle çevre sorunlarının kaynağında önlenmesine katkı sağlanması neticesini beraberinde getirebilecek güçtedirler (Şengül, 2001: 137-142). Bu doğrultuda yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası platformlarda hazırlanacak çevre için eğitim programlarına anıt ağaçların korunmalarının öneminin de dahil edilmesi, diğer çevre yönetimi araçlarının etkisini de arttırabilecektir. Bu nedenlerle, çeşitli çevresel sorunların çözümünde ve sürdürülebilirliğin tesisinde kilit rol oynaması beklenen ve ortak tarihi-kültürel değerler olarak addedilen anıt ağaçların, uluslararası koordinasyon ve işbirliği altında tespit ve tescil edilip, bilimsel temellerle ve tek merkezli olarak hazırlanacak küresel anıt ağaç envanter ve veri bankası ile (Akgün vd., 2018: 310), etkili denetim ve yaptırım mekanizmalarını da içeren yasal düzenleme ve politikalarla koruma altına alınmaları, bu eşsiz değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması çalışmalarının hızlanması bakımından gerekli ve önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akgün, B., A. Okumuş, E. Yazar (2018). Gaziantep Yöresinde Bulunan ve Anıt Ağaç Niteliği Taşıyan Doğu Çınarı (*Platanus Orientalis L.*)’nın Fiziksel Özelliklerinin Belirlenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 21(4), 305-311.
- Anitagaclar.gov.tr (2024). Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Anıt Ağaçlar Projesi, Türkiye, 31.03.2024 tarihinde <https://anitagaclar.gov.tr/proje-hakkinda> adresinden alındı
- Antkowiak W. ve Ludian J. (2016). Natural monuments and monumental trees in the Oborniki and Ryczywol communes (Wielkopolska Voivodeship), *Steciana*, 20(4), 2019-231. <https://doi.org/10.12657/steciana.020.023>
- Asciuto, A., V. Borsellino, M. D’Acquisto, C.P. Di Franco, M. Di Gesaro ve E. Schimmenti (2015). Monumental trees and their existence value: the case study of an Italian natural park. *Journal of Forest Science*, 61(2), 55-61. <https://doi.org/10.17221/86/2014-JFS>
- Bernardez Villegas, G., A.R. Rodriguez, I. S. de la Iglesia, X.I. F. Alonso (2021). Monumental palms in Galicia (NW Spain). *Palms*, 65(1): 5-25.
- Blicharska, M. ve G. Mikusinski (2014). Incorporating Social and Cultural Significance of Large Old Trees in Conservation Policy. *Conservation Biology*, 28(6): 1558-1567.

- Brans E. (2022). Climate change Liability, negative emissions and Biodiversity Restoration. *Journal for European Environmental and Planning Law*, 19, 311-336, <https://doi.org/10.1163/18760104-19040003>.
- Butler, J. (2018). *Ancient and other trees of special interest: indicators of old growth biodiversity and heritage. Ancient Woodlands and Trees: A Guide for Landscape Planners and Forest Managers*. İçinde Ed. A.H. Çolak, S. Kirca, I.D. Rotherham. Ankara: TÜBA.
- Camarda, I. ve G. Brundu (2021). Monumental trees and old-growth forests in Sardinia (Italy). *Flora Mediterranea* 31 (Special Issue): 407-414. <https://doi.org/10.7320/FIMedit31SI.407>.
- Cannizzaro, S. ve G.L. Corinto (2014). The role of monumental trees in defining local identity and in tourism. A case study in the Marches Region. *Geoprogess Journal*, 1(1): 29-48.
- Cannon, C. H., G. Piovesan ve S. Munné-Bosch (2022). Old and ancient trees are life history lottery winners and vital evolutionary resources for long-term adaptive capacity. *Nature Plants*, 8: 136-145.
- Colangelo, M., J.J. Camarero, A. Gazol, G. Piovesan, M. Borghetti, M. Baliva, T. Gentilesca, A. Rita, A. Schettino ve F. Ripullone, (2021). Mediterranean old-growth forests exhibit resistance to climate warming. *Science of the Total Environment*, 801, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.149684>.
- Çakmak, N.M. (2008). Biyolojik Çeşitliliğin Hukuken Korunması ve Kamu Yararı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(1), 133-166. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000292
- Çevikçelik, M. (2021). Anıt Ağaçların Hukuki Rejimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(2), 1483-1509.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2012). *Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik*, RG, 19 Temmuz 2012, Sayı 28358
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020). *Tabiat Varlığı Olarak Belirlenecek Anıt Ağaçların Tespitine İlişkin İlke Kararı*, Karar sayısı 110, Karar Tarihi: 10.09.2020, RG, 24 Ekim 2020, Sayı 31284.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022). *Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu'nun Tabiat Varlığı Olarak Belirlenecek Anıt Ağaçların Tespitine İlişkin İlke Kararı*, Karar sayısı 117, Karar Tarihi: 01.07.2022, RG, 20 Temmuz 2022, Sayı 31898.
- Çolak, N. İ. (2015). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku*. İstanbul: XII Levha, 2. Baskı.
- Dafni A. (2006). On the typology and the worship status of sacred trees with a special reference to the Middle East. *Journal of Ethnobiol Ethnomed*, 2(26). Doi: 10.1186/1746-4269-2-26.
- Directorate General of Environmental Impact Assessment, Permit, and Inspection, (2020). *6th the State of Environment Report for Republic of Turkey*. Ankara: Ministry of Environment and Urbanization.
- Dirik, H., R. Erdoğan, H.S. Altınçekiç, H. Altınçekiç (2014). Kent ağaçlarının işlevleri, koruma önemi ve değer belirleme yaklaşımları. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(2): 161-174.
- Dreslerova, J. (2017). Memorial trees in the Czech Landscape. *Journal of Landscape Ecology*, 10(2), 78-108.
- European Commission (2019). *The European Green Deal*. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels: The European Commission.
- European Union (2022). *Strengthening Cultural Heritage Resilience for Climate Change: Where the European Green Deal Meets Cultural Heritage*, Luxembourg. <https://doi.org/10.2766/44688>.
- Genç M. ve Ş. T. Güner (2003). *Göller Bölgesi'nin Anıt Ağaçları*. Ankara: Isparta Valiliği, İl Özel İdare Müdürlüğü.
- Gözler, K. (2021). *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramlar*. 19. Baskı. Bursa: Ekin Yayınları.
- Güneş, C. ve S. Önder (2022). Konya ili Meram ilçesinde bulunan anıt ağaçların incelenmesi ve koruma statülerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 5(2): 100-111.
- Hartel, T., V. Arghiuş, F. Stoican, K. O. Reti, Laura Bouriaud (2023). New Law for Old Trees in Romania: lessons and opportunities. *Conservation Science and Practice*, 5,1-4.
- Lindenmayer, D.B. ve W.F. Laurance (2016). The Unique Challenges of Conserving Large Old Trees. *Trends in Ecology & Evolution*, 31(6), 416-418.
- Lopes, R.P., C.S. Reis, P.R. Trincão (2019). Portugal's trees of public interest: Their role in botany awareness.

- Finisterra, LIV(110): 19-36. <https://doi.org/10.18055/Finis14564>.
- Maiorano, L., G. Amori, A. Montemaggiore, C. Rondinini, L. Santini, S. Saura, L. Boitani (2015). On how much biodiversity is covered in Europe by national protected areas and by the Natura 2000 network: insight from terrestrial vertebrates. *Conservation Biology*, 29(4), 986-995.
- Mannu, R., L.M. Torres-Vila, M. Olivieri ve A. Lentini (2021). When a threatened species becomes a threat: a key to reading the Habitats Directive based on occurrence and distribution of *Cerambyx cerdo* L. in Mediterranean urban and peri-urban areas. *Insect Conservation and Diversity*, 14: 730-735. <https://doi.org/10.1111/icad.12531>
- Mölder, A., M. Schmidt, T. Plieninger ve P. Meyer (2020). Habitat-tree protection concepts over 200 years. *Conservation Biology*, 34(6), 1444-1451.
- Petrucelli, R., C. Giordano, M.C. Salvatici, D. Beghe, M. Rodolfi, A. Fabbri ve C. Benelli (2021). Characterization and conservation of "Olivo della Strega": an ancient olive tree, precious resource for natural and cultural heritage. *Rendiconti Lincei Scienze Fisiche e Naturali*, 32: 311-324.
- Pietraszko, E., J. Zarnowiec, S. Szafran, T. Zalot, G. Dziergas, P. Jarosz (2022). What can we learn from monitoring of monumental trees – A case study of the Jasienica and Jaworze Communes (Silesia, South Poland). *Journal of Ecological Engineering*, 23(6): 129-138.
- Piovesan, G., C.H. Cannon, J. Liu ve S. Munné-Bosch (2022). Ancient trees: irreplaceable conservation resource for ecosystem restoration. *Trends in Ecology & Evolution*, 37(12), 1025-1028.
- Rivers, Malin, Adrian C. Newton, Sara Oldfield ve Global Tree Assesment Contributors (2023). Scientists' warning to humanity on tree extinctions. *Plants, People, Planet*, 5(4), 466-482. <https://doi.org/10.1002/ppp3.10314>
- Sancakdar, O. (2012). *Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku: Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım*. Ankara: Seçkin, 2.Baskı.
- Stephenson, N., A. Das, R. Condit, S. E. Russo, P. J. Baker, N. G. Beckman, D. A. Coomes, E. R. Lines, W. K. Morris, N. Rüger, E. Alvarez, C. Blundo, S. Bunyavejchewin, G. Chuyong, S. J. Davies, A. Duque, C. N. Ewango, O. Flores, J. F. Franklin, H. R. Grau, Z. Hao, M. E. Harmon, S. P. Hubbell, D. Kenfack, Y. Lin, J.R. Makana, A. Malizia, L. R. Malizia, R. J. Pabst, N. Pongpattananurak, S.-H. Su, I-F. Sun, S. Tan, D. Thomas, P. J. van Mantgem, X. Wang, S. K. Wiser ve M.A. Zavala (2014). Rate of tree carbon accumulation increases continuously with tree size. *Nature* 507, 90-93. <https://doi.org/10.1038/nature12914>
- Şengül, M. (2001). Bir Çevre Yönetimi Aracı Olarak Çevre için Eğitim. *Amme İdaresi Dergisi*, 34(4), 137-155.
- Yan S. (2023). The Role and Value of Ancient Trees in the Ecosystem. *International Journal of Molecular Ecology and Conservation*, 13(2), 1-7, Doi: <http://dx.doi.org/10.5376/ijmec.2023.13.0002>
- Zapponi, L., G. Mazza, A. Farina, L. Fedrigoli, F. Mazzocchi, P. F. Roversi, G. S. Peverieri ve F. Mason (2017). The role of monumental trees for the preservation of saproxylic biodiversity: re-thinking their management in cultural landscapes. *Nature Conservation*, 19, 231-243. <https://doi.org/10.3897/natureconservation.19.12464>.

© 2019 & 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

EXTENDED ABSTRACT

Monumental trees are unique examples of biological diversity, serving as strong supports for ecosystems and as cradles of habitats hosting many species. These trees are valuable parts of local culture and silent witnesses to history, significant both biologically, ecologically, socially, and economically (Lindenmayer and Laurance, 2016; Piovesan, 2022; Cannon et al., 2022). Therefore, the conservation of monumental trees is secured through legal regulations as cultural and natural heritage (Çevikçelik, 2021).

The damage inflicted on monumental trees, whether directly or indirectly, knowingly or unknowingly, can disrupt the natural balance, although the exact nature and severity of these impacts are not fully known. Nonetheless, it can be said that any damage to these trees is often difficult or impossible to repair (Brans, 2022). The consequences of such damage are significant not only environmentally but also socially and economically, affecting sustainability to a great extent (Blicharska and Mikusinski, 2014). Therefore, the conservation of monumental trees plays a crucial role in combating climate change and preventing biodiversity loss (Cannon et al., 2022).

Reasons of Conserving Monumental Trees

Monumental trees, which can be described as wise entities from the past, have managed to withstand various natural events and climate conditions for centuries. Their ability to persist through generations, along with the ancient knowledge accumulated within them, highlights the necessity of protecting these unique beings both in the field and legally. This article aims to explain the reasons behind the protection of monumental trees in more detail by dividing the topic into various dimensions: biological, ecological, human, and economic.

Biological Dimension: Monumental trees' ability to survive despite changing climate conditions over centuries demonstrates their strong biological and genetic traits. This resilience makes them significant in the context of combating climate change. Their evolutionary roadmap offers valuable insights, making them increasingly important to the scientific community.

Ecological Dimension: Monumental trees contribute significantly to carbon absorption, soil and air quality improvement, and temperature reduction. In some cases, a single monumental tree can absorb more carbon than an entire small forest of medium-sized trees. Their contribution to environmental sustainability also includes preserving biodiversity and habitats. They provide micro-habitats for various species, acting as biodiversity hubs and supporting the overall ecosystem.

Human Dimension: Monumental trees have played a significant role in cultural heritage, featuring in myths, legends, and folklore. They contribute to societal well-being by providing a healthier and more livable environment. Their cultural, emotional, and physical benefits to humans make them integral to local history and traditions, and their protection is often embraced as part of cultural heritage conservation.

Economic Dimension: Monumental trees also contribute to the economy through ecotourism and outdoor recreational activities. These activities have gained popularity, especially post-COVID-19, as people seek nature-based experiences. Monumental trees enhance the local landscape, increasing real estate value and providing new job opportunities, thereby supporting regional economic development.

When considering all these dimensions together—particularly their unique contributions to combating various environmental issues and serving the common good—it becomes clear that the legal foundations for protecting monumental trees are based on the overarching principle of public benefit. Thus, protecting these trees is crucial for biological, ecological, human, and economic reasons.

Conservation of Monumental Trees in the European Union and Turkey

There are many critical reasons for conserving monumental trees. The European Union (EU), which has adopted the principle of combating environmental issues, has enacted legal regulations to conserve these trees. The EU's stance on this issue is directly related to the goals of the Green Deal, which aims to combat climate change, protect biodiversity, and achieve sustainable economic transformation (European Commission, 2019).

EU environmental policies foresee more measures to conserve monumental trees. The conservation of these trees should be achieved uniformly across the EU. In this context, legal regulations at the EU level can create a conservation network that includes member and candidate countries.

In Turkish Law, monumental trees are conserved under certain regulations. These trees are classified based on their dimensional, visual, and cultural attributes. The Regulations on the Identification, Registration, and Approval of Protected Areas and the Principle Decision No. 117 classify monumental trees into three main categories: dimensional, visual, and cultural (historical, mystical, and folkloric). However, there are scientific suggestions for including biological and ecological monumental trees within the conservation framework.

Implications for Conservation of Monumental Trees

The proposed legal regulations and strategies for the conservation of monumental trees emphasize their role in preserving biodiversity and adapting to climate change. Developing and expanding the legal framework in the EU and Turkey can provide more effective measures for conserving monumental trees. Some of the recommended strategies for the conservation of these trees include:

- There is a need to develop and expand the legal regulations in EU and Turkish Law for the conservation of monumental trees. These regulations should also include biological and ecological monumental trees.
- Increasing public awareness about the conservation of monumental trees through environmental education programs is crucial. The participation of local communities, administrators, and NGOs should be ensured, and the importance of these trees should be communicated effectively (Asciuto et al., 2015).
- Accelerating inventory studies and using scientific methods to identify monumental trees are essential. The ongoing efforts in Turkey to catalog these trees should be continued and enhanced (Directorate General of Environmental Impact Assessment, 2020).
- International cooperation and coordination are necessary for the conservation of monumental trees. Establishing cooperation platforms between the EU and other countries can help develop common strategies for the conservation of these trees.

Conclusion

The conservation of monumental trees is vital for maintaining biological diversity, preserving ecosystems, and combating climate change. Enhancing legal regulations and increasing public awareness in the EU and Turkey will significantly contribute to the sustainability of these trees. Implementing the recommended strategies for the conservation of monumental trees and expanding legal regulations will help ensure these valuable natural assets are passed on to future generations. The conservation of monumental trees is crucial not only for environmental sustainability but also for preserving cultural and historical values. As a result, national and international measures to conserve these trees hold great value for nature and humanity.